

דברי אמת

מאמרי חיזוק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים
מרן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 81 ■ ויקרא

דרך ארץ קדמה לתורה.

ארץ, כל תורתו אינה חשובה כלל, ולא רק תורתו אינה חשובה, אלא כל עצמותו בטלה ונבילה טובה הימנו" (לשון הגאון ר' אהרן קוטלר).

תלמיד מובהק של הגה"צ ר' מאיר חדש זצ"ל, סיפר לי עובדה מאלפת ששמע מר' מאיר על הסבא מסלבודקא. נוהג היה הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל ראש ישיבת עץ חיים, לפקוד מפעם לפעם את מעונו של הסבא מסלבודקא בעיר חברון, כשלעיתים התלוו אליו בחורים מיישיבת עץ חיים. באחד הפעמים שביקר ר' איסר זלמן אצל הסבא, הביא עמו בחור מיישיבת עץ חיים ואמר עליו לסבא שהוא עילוי גדול ויש לו צפיות גדולות ממנו. והנה במהלך השיחה של ר' איסר זלמן עם הסבא, טבל אותו בחור את אצבעותיו בקערית הסוכר שהייתה מונחת על השולחן, ואח"כ הכניס את האצבעות לפיו כדי למצוץ מהן את הסוכר.

פנה הסבא לבחור ואמר לו: "בני היקר אמור נא, מה יותר חשוב, בהמה מתה או בהמה חיה? ודאי בהמה חיה. מה יותר חשוב, בהמה חיה או אדם חי? ודאי אדם חי. אדם חי או ישראל? ודאי ישראל. ישראל או תלמיד חכם? ודאי תלמיד חכם. מעתה צא ולמד כמה יורד תלמיד חכם ממדרגתו ע"י שאין בו דרך ארץ, שיורד מהמדרגה הגבוהה ביותר עד לדיוטא התחתונה שנבילה טובה הימנו. בהמה מתה טובה הימנו!" הג"ר מאיר הוסיף וסיפר, שהסבא אמר אז למקורביו שכפי הנראה התקוות שתולים בעתידו של אותו עילוי לא יתגשמו. ואמנם לימים התברר שהעילוי הנ"ל לא נשאר בן תורה.

יש להבין מדוע הדגשת חז"ל היא על תלמיד חכם שאין בו דעת, וכי לאדם רגיל אין צורך בדרך ארץ? מבאר הג"ר אהרון קוטלר שחובת דרך ארץ אצל תלמיד חכם איננה רק מהלכות דרך ארץ אלא גם מהלכות קידוש ה', משום שת"ח אשר מתנהג בחוסר דרך ארץ, עלול לגרום לביזוי התורה וחילול ה' רח"ל, וכפי שאומרת הגמ' במסכת יומא (פו, א): "מי שקורא ושונה ומשמש ת"ח ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה אומרים הבריות עליו, אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלים מעשיו וכמה מכווערים דרכיו..." הרי שת"ח שלוקה בחוסר דרך ארץ, לימוד התורה שלו גורם לביזון התורה וחילול ה'.

וזהו מה שאמרו חז"ל (קדושין ל, ב): "זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה, נעשית לו סם המוות", והסיבה שהיא נעשית לו סם המוות, משום שלימוד התורה שלו עצמו הופך להיות סיבה לחילול ה' ולביזוי התורה הקדושה, כי הרואים את הנהגותיו אומרים, "פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלים מעשיו וכמה מכווערים דרכיו".

[אפשר שזהו גם ההסבר לדברי חז"ל, שאפילו נבילה טובה מת"ח שאין בו דעת: נבילה - אם היא מבהמה טהורה עדיין היא יכולה לשמש לכבוד ה', שהרי אפשר לכתוב עליה מזוזה או פרשיות של תפילין, אבל תלמיד חכם שאין בו דעת יוצא ממנו ח"ו חילול ה'.]

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור (א, א). ממקרא זה לומדים חז"ל על חשיבותה העצומה של מידת דרך ארץ. זה לשון המדרש (ויק"ר פרשה א' אות ט"ו): "מכאן אמרו חכמים, כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבילה טובה הימנו. צא ולמד ממושה, אבי החכמה, אבי הנביאים, שהוציא את ישראל ממצרים ועל ידו נעשו כמה ניסים ונפלאות על ים סוף, ועלה לשמי מרום והוריד תורה מן השמים, ונתעסק במלאכת המשכן, ולא נכנס לפני ולפנים עד שקרא לו ה', שנאמר "ויקרא אל משה".

כלומר, מידת דרך ארץ שהייתה למשה רבנו הביאה לכך שהוא לא נכנס למעצמו לאהל מועד - לבית ה', אלא המתין עד שיקרא לו הקב"ה להכנס לאהל מועד ורק אז נכנס. זאת למרות שהיתה יכולה להיות לו הוראת היתר להכנס ללא שיקרא לו הקב"ה, על סמך שבשעת הציווי לבנות את אהל מועד, כבר הודיע הקב"ה למשה שהוא עתיד לדבר עמו באהל מועד כדכתיב (שמות כה, כב): "ונועדתי לך שם ודברתי אתך..."

הגדרת "דרך ארץ" והסיבה שהיא קדמה לתורה

מהי ההגדרה של "דרך ארץ" ומדוע היא מידה כה הכרחית? מורנו הגה"צ ר' אליהו לאפיאן זצ"ל היה אומר: 'דרך ארץ', הם אותם הנהגות המתחייבות מהשכל האנושי ומהרגש האנושי שטבוע באדם. כאשר השכל או הרגש האנושי מורה על הצורך בהנהגה מסוימת, פירוש הדבר שהתואר "אדם" מחייב הנהגה זו, ולפיכך יש לנהוג על פיה גם אם אין לה מקור מפורש בתורה או בחז"ל.

הגאון ר' שמואל רוזנבסקי זצ"ל היה אומר שהסיבה ש"דרך ארץ קדמה לתורה" (ויק"ר פרשה ט'), לפי שהתורה ניתנה לבני אדם, ומי שאין לו דרך ארץ חסר לו בצורת אדם! [וכבר אמרו בדרך צחות על מה שאומרים לאחר ברכות השחר: "לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי..." - ראשית לכל צריך להיות "אדם", ורק לאחר מכן ירא שמים... להיות אדם זו הקומה הראשונה, ועליה יש להשתית את הקומה של היראת שמים. ויש שהוסיפו עוד, שמתחילה צריך להיות יר"ש בסתר, ואח"כ בגלוי.]

המהר"ל מסביר את הסיבה שדרך ארץ קדמה לתורה, לפי שהתורה הקדושה נחשבת בתו של הקב"ה שהרי היא אצולה ממנו, וכשם שעלבון הוא לבת מלך להנשא לאדם גס, כך גם עלבון הוא לתורה הקדושה - בתו של הקב"ה, להמסר לאדם גס חסר דרך ארץ. לפיכך מי שלומד תורה ואין בו דרך ארץ, התורה לא נשארת אצלו, כי התורה אינה נשארת במקום שעלבון לה להמצא בו.

החיוב המיוחד של תלמידי חכמים בדרך ארץ

חז"ל משתמשים בביטוי חריף במיוחד ביחס לתלמיד חכם שאין בו דעת, עד כדי שאומרים עליו ש"נבילה טובה הימנו". משמעות הדברים, "שאם לת"ח אין דרך-

חלוקת ספרי מרן המשגיח זצוק"ל 'לעבדך באמת' המהדורה חדשה

בס"ד סופסד ע"י תלמיד מרן המשגיח זצוק"ל לעילוי נשמתו הטהורה, בהוצלה מיוחדת (ב' כרכים 55 נה סט שלם די כרכים 95נ).

- ירושלים: גמ"ח אהבת חסד ע"י ישיבת מיר 0548450383 - יפה בית וגן משה זילברג 34
- 0548450383 - ברגשטין רמות א' סולם יעקב 7 כניסה א' 025860104. בני ברק: שרון בן זומא 10
- 035796979 - יוסקוביץ מימון 36 035783047. בית שמש: יפה נחל הקישון 11 כניסה ב'
- 058412729. קרית ספר: ארנפרוינד חזון דוד 9 0527166490. ברנפולד: כהן יהודה הנשיא 2
- 089760854. רכסים: יפה דרך הרב 10 0548454642 - גנוט לילך 3 049847090.

עליהם, אינם חוצצים. והנה, רבי יוסי אומר במס' מקוואות (פרק ט משנה ו), שאדם שהוא בור, מקפיד רק כאשר הכתם נספג ונראה בשני צדי הבגד ולא כשהכתם הוא רק מצד אחד, אבל בגד של בנאים, אפילו כשהכתם הוא רק מצד אחד של הבגד הוא חוצץ, משום שבנאים מקפידים גם על כתם קטן.

את מי מכנה המשנה 'בנאים'? אומרת הגמ' במס' שבת (קיד): "מאי בנאין, אמר רבי יוחנן אלו תלמידי חכמים, שעוסקים בבנינו של עולם כל ימיהו". ויש לעיין, מדוע בחרה המשנה להשתמש בתואר 'בנאים' ביחס לתלמידי חכמים, דווקא כשעסקה בדיני החציצה של בגדיהם? אמר על כך הרב מפוניבז' הגאון ר' יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, שהתואר 'בנאים' שיש לתלמידי חכמים הוא הגורם לדיון החציצה המיוחד שלהם, ומשום כך יש סיבה מיוחדת למשנה להשתמש בתואר 'בנאים' כשעוסקת בדיון החציצה שלהם.

וביאור הדבר: האופן שבו מקיימים תלמידי החכמים את תפקידם לבנות את העולם הוא על ידי שמרבים תורה בעולם ומרבים כבוד ה' בעולם, כי ריבוי תורה וכבוד שמים הם "המעמיד" האמתי של העולם. ריבוי תורה הוא בניין העולם, משום שאין קיום לעולם ללא לימוד תורה, וכדברי רבנו חיים וואלוז'ין "שהאמת בלתי שום ספק כלל, שאם היה העולם כולו, מקצה עד קצהו, פנוי ח"ו אף רגע אחד ממש מהעסק וההתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות, עליונים ותחתונים, והיו לאפס ותוהו ח"ו".

גם ריבוי כבוד ה' הוא בניין העולם, משום ש"כל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו" (כפי שנאמר בסוף מס' אבות), כך שריבוי כבוד ה' הוא הסיבה והתכלית לקיום העולם.

ולפי שהתלמידי חכמים עוסקים בבנינו של העולם על ידי שמרבים כבוד שמים, מוטלת עליהם חובה מיוחדת להקפיד על נקיין לבושם שלא יהיה בו כתם אפילו בצד אחד של הבגד, כדי שמהנהגתם יצא בניין של כבוד ה' בעולם ולא חלילה להיפך.

וכפי שאמרו חז"ל במס' שבת (קיד): "כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה, שנאמר (משלי ח, לו) כָּל מִשְׁנֵי יָצִי אֶקְבֹּוּ מִן־תּוֹךְ - אל תקרי מִשְׁנֵי יָצִי אלא מִשְׁנֵי יָצִי, ופירש רש"י שם: "משנאי - שממאסין עצמן בעיני הבריות, והבריות אומרים: אוי להם ללומדי התורה שהם מאוסים ומגונים, נמצא זה מושניא את התורה". כללו של דבר, בן תורה, שתפקידו לבנות את העולם ע"י שפועל להרבות תורה וקידוש ה' בעולם, צריך שימת לב מיוחדת שכל הנהגותיו יביאו לריבוי כבוד שמים, בבחינת ראו פלוני שלמד תורה מה נאים מעשיו, ולא חלילה להיפך. (לעבדך באמת)

מסיים הג"ר אהרון: "ולפי" זה מה מאד תגדל האחריות של בן תורה שיתקדש שם שמים על ידו (ואף שאין דין ת"ח בזמן הזה, אך לענין חילול ה' יש ללמוד תורה דין ת"ח), ועיקר הקובע בזה הוא אופן הנהגתו בענייני דרך ארץ ובבין אדם לחברו. ואם לא יתחנך בדרך ארץ והנהגה טובה כשעדיין אין לו נסיונות העולם, ולא יגדור את עצמו בדברים קלי ערך המזדמנים לו, כמעט קרוב הדבר לודאי כי בהזדמן לו דברים הנוגעים לכבוד שמים הרבה, לא ישלוט בעצמו ולא יתנהג כנדרש, ונמצא שהסכנה למצבו הרוחני גדולה עד מאד. ולהיפך, אם ירגיל את עצמו לדקדק בהנהגתו שתהיה כראוי לבן תורה, אז מכל דרכיו ודיבוריו יצא קידוש ה'".

בתקופתנו עניין הדרך ארץ צריך חיזוק מיוחד, משום שאם בעבר היו הרחוקים מתורה ומצוות מתהדרים בכך שהם מצטיינים בתרבותיות ודרך ארץ, הרי היום גם את זה אין להם, וכאשר האווירה ברחוב הפוכה ממצב של דרך ארץ, יש לכך השפעה רעה לדאבון לב גם עלינו.

הרמב"ם בהלכות דעות מקדיש פרק שלם (פרק ה) לאופן ההנהגה הראויה לתלמידי חכמים. בתחילת דבריו כותב הרמב"ם: "כשם שהחכם ניכר בחוכמתו בדעותיו והוא מובדל בין שאר העם, כך צריך החכם שיהיה ניכר במעשיו, במאכלו ובמשתהו... ובעשיית צרכיו ובדיבורו ובהילוכו ובמלבושו ובכללול דבריו ובמשאו ובמתנו. ויהיו כל המעשים האלו נאים ומתוקנים ביותר. (בהמשך הפרק שם מבאר הרמב"ם את האופן המעשי שבו הת"ח צריך לנהוג בכל פרט ופרט, כיצד עליו לאכול ולשתות, כיצד יהיה הילוכו, משאו ומתנו וכו').

הגאון ר' שמואל רוזובסקי זצ"ל, מסר שיחה מיוחדת באחת הישיבות, לחזק את עניין הדרך ארץ. בדבריו בפני בני הישיבה הביא ר' שמואל את דברי החינוך, שטעם הלאו שנאמר ביחס לקרבן פסח "ועצם לא תשברו בו", "לפי שאין דרך בני מלכים לגרר עצמות ככלבים ולשברן, ומה שהאדם עושה זה נקבע בנפשו לעולם". והוסיף על כך ר' שמואל, שכל אחד מ ישראל צריך לסגל לעצמו הנהגות של אצילות, המתאימות לעם שנועד להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש", ובפרט בני תורה צריכים לנהוג באופן של "ובהיכלו כולו אומר כבוד". ואין הכוונה להנהגה של גאווה חלילה, אלא שהליכותיהם ודיבורם יהיו באופן שיביאו את המתבוננים בהם לומר: "ראו פלוני שלמד תורה כמה נאים מעשיו".

ישנו דין בהלכות חציצה, שכתמים שהדרך להקפיד עליהם שלא יהיו על הבגד – כתמים אלו חוצצים וצריך להסירם לפני שטובלים את הבגד. לעומת זאת כתמים שאין מקפידים

חודש ניסן – ראש חדשים

על חודש ניסן נאמר בתורה (שמות י"ב): "החודש הזה לכם ראש חודשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה". השל"ה הקדוש (בתחילת מסכת פסחים) מפרש, שהכתוב "החודש הזה לכם ראש חדשים" – בא לבטא את מעלתו המיוחדת של חודש ניסן לעומת שאר חדשי השנה, שבעוד שבחודש רגיל, כל ימי החודש הן חולין ורק היום של ר"ח מקודש, לעומת זאת, החודש הזה הוא כולו בבחינת ראש חודש. גם הנצי"ב (ב'העמק דבר' על פסוק זה) אומר, שהתואר 'ראש חדשים' המוענק לחודש ניסן, מבטא את מעלתו המיוחדת של חודש ניסן. על פי פירושו, "ראש חדשים" – היינו המובחר שבחודשים, שכשם שהראש הוא המובחר שבאיברי האדם, כך חודש ניסן הוא המובחר שבחודשי השנה, "בהיותו מסוגל להתחזק בעבודת ה' על ידי סיפור יציאת מצרים, שגורם אמונה ובטחון".

עוד נאמר בתורה על חודש ניסן (דברים ט"ז): "שמור את חודש האביב". הנטריקון של תיבת 'אביב' הוא - 'אב' ו'ב'. משמעות הנטריקון, שחודש ניסן הוא אב ושורש ל"ב חודשי השנה. נמצא, שלימי ניסן יש השפעה על כל ימות השנה מחמת היותם שורש לכל חודשי השנה.

ר"ח ניסן – שורשו של כל החודש

המשנה בריש מסכת ר"ה אומרת: "באחד בניסן ראש השנה לרגלים". שואלת הגמ' (דף ד'), וכי אחד בניסן הוא ר"ה לרגלים, הרי ט"ו ניסן הוא ר"ה לרגלים? מתרצת הגמ', שכונת המשנה היא שבאחד בניסן מתחיל החודש שבמהלכו חל ר"ה לרגלים. שואל רבי צדוק מלובלין זצ"ל בספר 'פרי-צדיק', הא סו"ס במשנה כתוב "באחד בניסן ר"ה לרגלים", ומשמע שביום זה עצמו חל ר"ה לרגלים? מבאר ר' צדוק: לא בכדי יזמו הראשון של כל חודש אינו קרוי 'תחילת חודש' אלא 'ראש חודש', וזאת משום, שראש החודש אינו רק תחילת החודש אלא הוא גם השורש של כל החודש, וכל החודש כלול בו. נמצא א"כ ששורשו של ט"ו בניסן – ר"ה לרגלים, מצוי ונכלל בר"ח ניסן, ומשום כך נכון לומר שבאחד בניסן ר"ה לרגלים.

"בניסן נברא העולם"

במסכת ר"ה (דף י"א) מובא מחלוקת באיזה חודש נברא העולם, יש אומרים שבניסן נברא העולם, ויש אומרים שבתשרי נברא העולם. אף לפי מ"ד שהעולם נברא בפועל בתשרי, מ"מ לכו"ע הייתה בחינה של בריאה חדשה גם בחודש ניסן. גם הסיבה שיציאת מצרים נקבעה בחודש ניסן, נעוצה בכך שחודש ניסן הוא זמן של בריאה חדשה. כי הנה יציאת מצרים לא הייתה יציאה מעבדות לחרות גרידא אלא היא הייתה אירוע הולדתו של עם ישראל, שהרי בעת שהיו עם ישראל במצרים הם היו בבחינת "גוי בקרב גוי" – כעבור, וביציאת מצרים היתה לידתו של עם ישראל, ואין זמן מתאים יותר לבריאה מחדש של עם ישראל, מחודש ניסן שהוא זמן של בריאה חדשה. כיון שכך, כל שנה ושנה חוזר מעין אותו אור, המסייע לכל אחד ואחד, להתחדש להיות כברייה חדשה, וללכת מחיל אל חיל.

המשמעות של עניין זה גדולה במיוחד. ידוע שאחד המפריעים הגדולים לאדם הוא הקושי להתנתק מהרגליו הרעים, אבל בחודש ניסן שיש בו בחינה של בריאה חדשה, מאיר אור מיוחד שמסייע לאדם להיות כברייה חדשה ולהתנתק מכל הרגליו הרעים, כאילו נולד היום. בנוסף, בחודש אשר בו יצאנו מעבדות לחרות באמצעות הנהגה על טבעית של הקב"ה, מאיר אור מיוחד שמסייע לצאת לחרות מכבלי היצה"ר, יותר מכפי שיד טבענו משגת, ובלבד שנעשה גם השתדלות מצדנו.

שמור את חודש האביב

והנה, בהיות שחודש ניסן חל בבין הזמנים, צריך לטכס עצה ולהקדיש תשומת לב מיוחדת, ש'בין הזמנים' וכן טרדת ההכנות לפסח, לא יפגעו חלילה בניצול המעלות המיוחדות של חודש זה שהוא, כאמור, המובחר שבחודשים. לא יתכן שניתן לחודש ניסן לחלוף על פנינו בלי לנצל כראוי, רק בגלל שאנו לא נמצאים בחודש זה במסגרת הישיבה. ואדרבה, דוקא עובדה זו שאנו לא במסגרת הישיבה, מעניקה לנו הזדמנות לבנות את אישיותנו כאישיות עצמאית העומדת על רגליה ואינה נסמכת בדוקא על מסגרת הישיבה. הן אמת שבבין הזמנים העבודה הרוחנית קשה יותר, אבל בין הזמנים אינו הקושי היחיד בחייו של בן תורה. החיים כולם מלאים בקשיים ובנסיונות [כדברי המיסילת ישרים], שכל ענייני העולם הם נסיונות לאדם], ומה תקוה לנו אם לא נרגיל את עצמנו להתגבר על קושיים ולעמוד בנסיונות.

חשוב שנצל את המצוות היקרות שיש בחודש ניסן שאפשר הרבה להתעלות על ידם, יש את ההכנות לחג שצריך מחשבה שיהיו ברוממות ושחלילה לא נבוא לידי כעס וכד', ויש לנו הזדמנות גדולה לזכות במצוות כבוד אב ואם שזוהי מצווה גדולה ויקרה. וכבר דרשו בעלי הרמז: "שמור את חודש האביב" – שמור היטב את חודש האביב לבל יחלוף על פנינו בלא שנצל אותו כראוי.